

Ebeveynlik Motivasyonu ile Ahlaki Yargı Arasında Meta-İlişkisel Tehdit Hassasiyetinin Aracı Rolü

The Mediating Role of Meta-Relational Threat Sensitivity on the Relationship between Parental Motivation and Moral Judgments

Beyza Tepe¹ , Sena Cüre Acer²

¹Doktor Öğretim Üyesi, Bahçeşehir
Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler
Fakültesi ve Psikoloji Bölümü, İstanbul,
Türkiye

²Doktor Öğretim Üyesi, Bahçeşehir
Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler
Fakültesi ve Psikoloji Bölümü, İstanbul,
Türkiye

ORCID: B.T. 0000-0003-0246-4995;
S.C.A. 0000-0001-7569-5757

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Beyza Tepe,
Bahçeşehir Üniversitesi, İktisadi, İdari ve
Sosyal Bilimler Fakültesi ve Psikoloji Bölümü,
Çırağan Cad. Osmanpaşa Mektabi Sokak No
4-6, Beşiktaş, İstanbul-Türkiye

E-posta/E-mail:
beyza.tepe@eas.bau.edu.tr

Başvuru/Submitted: 02.01.2021

Revizyon talebi/Revision Requested:

15.09.2021

Son Revizyon/Last Revision Received:

16.12.2021

Kabul/Accepted: 21.12.2021

Online Yayın/Published Online: 15.04.2022

Citation/Atf: Tepe, B. ve Cüre Acer, S. (2022).

Ebeveynlik motivasyonu ile ahlaki yargı
arasında meta-ilişkisel tehdit hassasiyetinin
aracı rolü. *Psikoloji Çalışmaları - Studies in
Psychology*, 42(1): 105-131.

<https://doi.org/10.26650/SP2021-852548>

ÖZ

Ebeveynlik motivasyonu ile ahlaki hassasiyetin ilişkili olduğunu gösteren birçok çalışma mevcuttur. Mevcut çalışmalara göre yüksek ebeveynlik motivasyonu, yüksek ahlaki hassasiyet ile ilişkilidir, bunun arka planında bireylerin değerleri koruyan ve sürdüren bir topluma çocuk getirmeyi istemesi yatmaktadır. Alan yazındaki çalışmaları temel alan bu çalışmanın amacı ise Tepe ve Aydınlı-Karakulak'ın (2019) önerdiği meta-ilişkisel tehdit kavramının (bireylerin ahlaki durumları bireysel düzeyde değil, toplumsal düzeyde düşünmeleri), bir kişilik özelliği olarak bu ilişkide aracı rol oynayıp oynamadığını incelemektir. Özellikle aile üyeleri ya da iç grup üyeleriyle kurulan sosyal ilişkiyi bozan (birlik motivasyonu ihlali, örneğin, annenin çocuğu ile ilgilenmemesi ya da iki kardeş arasındaki enest ilişki) durumlara yönelik ahlaki yargının ebeveynlik motivasyonu yüksek bireylerde, toplumsal düzeyde yüksek meta-ilişkisel tehdit hassasiyeti ile ilişkili olacağı ve bunun da olumsuz ahlaki yargıyı yordayacağı beklenmektedir. Çalışmanın verileri ($N = 127$), İstanbul'da bir vakıf üniversitesindeki öğrencilerden toplanmıştır. Analiz sonuçlarına göre, birlik motivasyonu ihlaline yönelik ahlaki yargı ve ebeveynlik motivasyonu arasında toplumsal düzeyde meta-ilişkisel tehdit yatınlığının aracı rolü olduğu tespit edilmiş, fakat bu aracılığın sınırdan anlamlılık gösterdiği bulunmuştur. Bu çalışma, meta-ilişkisel tehdit algısı kavramını bireysel bir ölçüm olarak ahlak psikolojisi alan yazınına kazandırmann yanı sıra, ebeveynlik motivasyonunun ahlaki yargıyı, toplumsal düzeyde meta-ilişkisel tehdit eğilimi vasıtasıyla yordayabileceğini önermektedir. Dolayısıyla ebeveyn olma halinin (olunmasa dahi) toplumsal düzeyde ahlak mekanizmasının sürmesindeki rolünü göstererek ahlak ve ebeveynlik ilişkisine yönelik farklı bir bakış açısı kazandırmaktadır. Kısaca kişilerin yüksek ebeveynlik motivasyonuna sahip olmaları, onların ahlaki ihlallerde toplumsal düzeyde meta-ilişkisel tehdit algılamaları ile ilişkilenebilir ve bu durum da katı ahlaki yargı ile ilişkilenebilir. Bu çalışmanın bulguları, ilişki düzenleme kuramı, ilişki motivasyonları, sosyal muhafazakarlık ve yaşam tarihi stratejisi üzerinden ele alınmış ve tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ebeveynlik motivasyonu, ahlaki yargı, meta-ilişkisel tehdit, ilişki düzenleme kuramı

ABSTRACT

Research shows that parental motivation is associated with moral sensitivity. Previous research also concurs that high levels of parental motivation are associated with high levels of moral sensitivity. This is grounded in the fact that individuals' needs allow them to bring a child in a society where moral values are preserved and maintained. By extending previous research, the current study aims to examine the mediative role of meta-relational threat sensitivity introduced by Tepe and Aydinli-Karakulak (2019) (evaluating immoral behaviors at the society level) as an individual predisposition on this link. More specifically, individuals' high levels of parental motivation will be associated with moral wrongness judgments about a violation of social relationships between in-group members such as family or friends (unity violation, e.g., a mother who does not care about her child or an incest relationship between two siblings), through their high levels of community-based meta-relational threat sensitivity. Data ($N = 127$) were collected from university undergraduates in Turkey. Results showed that there are indirect effects of community-based meta-relational threat sensitivity on the link between parental motivation and moral wrongness judgments of unity violation despite their marginal significance. In addition to contributing meta-relational threat sensitivity as a measure of individual predisposition to the field of moral psychology, the current study not only suggests a mediative role of meta-relational threat sensitivity on the link between parental motivation and moral wrongness judgments but also emphasizes the role of parental motivation (even among nonparents) on the maintenance of the moral systems at the society level. This highlighted further a different perspective on the link between parenting and morality. In simpler terms, high levels of parental motivation are associated with high levels of community-based meta-relational threat sensitivity, which in turn leads to harsher moral wrongness judgments. Moreover, the current study focuses on relationship regulation theory, relational motivations, social conservatism, and life-history strategy to discuss the findings.

Keywords: Meta-relational threat, moral judgments, parental motivation, relationship regulation theory

EXTENDED ABSTRACT

Parenting is one of the slow life-history strategies that requires socio-ecological stability where individual selfishness is suppressed and close and cooperative social relationships are supported (Gladden & Cleator, 2018). This adaptive strategy manifests in different types of behaviors such as delayed sexual maturity, higher parental care, longer life expectancy, and higher degrees of altruism (Figueredo et al., 2006; Pianka, 1970; Rushton, 1985). This socio-ecological stability also requires the preservation and maintenance of moral norms. Hence, parental motivation is found to be related with moral sensitivity (Dunkel et al., 2016; Gladden et al., 2009). Also, Kerry and Murray (2018) showed that parental motivation predicted moral wrongness judgments, even among nonparents.

Fiske (2011) conceptualized meta-relational threat sensitivity, which suggests that morality is beyond the actors who commit moral violations. Tepe and Aydinli-Karakulak (2019) tested the concept empirically and showed that moral wrongness judgments not only focus on transgressors' behavior but also consider potential consequences of a morally wrong behavior toward community and future social relationships. In the current research, meta-relational threat sensitivity was measured as an individual predisposition. Simply put, when individuals consider morality at the community level (e.g., if a behavior violates societal harmony, it should not only be the concern of a person who performs this behavior but also be the concern of the society at large), they receive high scores from community-

based meta-relational threat sensitivity. However, if they consider them as individual cases (e.g., an immoral behavior should be a concern of a person who carries out this behavior), they receive high scores from individual-based meta-relational threat sensitivity.

In conformity with relationship regulation theory (Rai & Fiske, 2011), morality is a mechanism that regulates social relationships, and this mechanism can be maintained with four basic relationship motivations: unity, hierarchy, equality, and proportionality. When one of these motivations is violated, moral wrongness perceptions occur. For instance, a mother does not care for her child, the mother's behavior here is an example of unity violation. In the current research, community-based meta-relational threat sensitivity is hypothesized as a mediator on the link between parental motivation and moral wrongness judgments of unity violation. Overall, it was assumed that parental motivation will be positively associated with moral wrongness judgments of unity violation (Hypothesis 1) and the link between parental motivation and moral wrongness judgments of unity violation will be mediated by community-based meta-relational threat sensitivity (Hypothesis 2).

Method

Data were collected from 127 (109 women) university undergraduates in Turkey, in return for course credits. Parenting Motivation (PCAT-pn) Questionnaire, State Meta-Relational Threat Scale, eight immoral scenarios, and moral wrongness assessment with three items corresponding to each scenario were used to obtain responses from the participants. Participants completed an online experiment on Qualtrics. Order of the scales was randomized.

Results

Exploratory factor analysis examined the factor structures of the newly developed 10-item meta-relational threat scale. The scale tested in the first stage explains 59.81% of the total variance with its two-factor (community and individual levels) structure. None of the items were removed. The scale with its two-factor structure including 10 items showed good reliability. The Cronbach alpha reliability coefficients were .80 and .85 for community and individual levels, respectively.

Results showed that parental motivation positively correlated with moral condemnation of unity violations ($r = .20, p < .05$) but not with moral condemnation of other violations (e.g., hierarchy, equality, and proportionality). Additionally, community-based meta-relational threat sensitivity seems weakly mediate the relationship between parenting motivation and moral judgments, with an overall score of moral wrongness judgments of

each relational violation. But as hypothesized, even though there is a marginal significance, there are indirect effects of community-based meta-relational threat sensitivity ($\beta = .05$, %95 CI [-.00, .16]). Both moral wrongness judgments of unity violation ($\beta = .20$, %95 CI [.04, .38]) and community-based meta-relational threat sensitivity ($\beta = .21$, %95 CI [.04, .38]) were significantly predicted by parental motivation. When the predictors entered together, while parental motivation ($\beta = .15$, %95 CI [-.02, .32], $p = .09$) was not a significant predictor of moral wrongness judgments of unity violation, community-based meta-relational threat sensitivity was a significant one, ($\beta = .23$, %95 CI [.06, .40], $p = .01$), $R^2 = .09$, $F(2, 124) = 6.13$, $p < .01$. When parental motivation was entered as a single predictor of moral wrongness judgments of unity violation, explanative power of the model reduced, $R^2 = .04$, $F(1, 125) = 5.19$, $p < .05$.

Discussion

The results showed that parental motivation and unity motivation positively linked with each other. This study approached meta-relational threat sensitivity, as an individual predisposition, with two factors (i.e., community-based and individual-based meta-relational threat sensitivity). Results indicated that community-based meta-relational threat sensitivity mediates the link between parental motivation and moral wrongness judgments of unity violation. However, results showed a weak mediative role of meta-relational threat sensitivity. In addition, the explanative power of the model was only 9%, which suggests that there are variables needed to be explored on this link.

Aile kurmayı isteme motivasyonu ahlaki yargıyı belirleyebilir mi? Mevcut çalışmanın iddiasına göre, aile kurma motivasyonu uzun vadede sabit ve değerlerini koruyan bir toplum isteği ile ilişkili olabilir ve bu da kişinin ahlaki yargısını belirleyebilir. Fakat bu durum, bireyin değerlendirdiği ahlaki durumları ne derece toplumsal düzlemde ele aldığı ile ilişkili olabilir. Örneğin, bir kişi ahlaken yanlış olan bir davranışı, o davranışı gerçekleştiren bireyler üzerinden ele alıyorsa (örn., eğer bir aldatma yok ise evli bir çiftin başkalarıyla cinsel birliktelikler yaşaması yanlış değildir) daha az toplumsal düzeyde tehdit hissedecektir, fakat eğer bu davranışı toplum düzeyinde ele alıyorsa (örn., evli bir çiftin başkalarıyla cinsel ilişkiler yaşaması evlilik düzenini bozar, değerlere zarar verir) bu daha çok meta-ilişkisel tehdit hassasiyeti ile ilişkili olacaktır. Tepe ve Aydınli-Karakulak (2019) tarafından ortaya atılan “meta-ilişkisel tehdit” kavramı, bir davranışın ahlaken yanlış bulunmasını arttıran aracı bir değişken olarak sunulmuştur. Bu çalışmada, söz konusu orijinal çalışmayı daha da ilerleterek, meta-ilişkisel tehdit kavramı bir kişilik özelliği (ahlaki durumlara yaklaşım tarzı) olarak incelenmeye çalışılmıştır ve bundan makale boyunca “meta-ilişkisel tehdit eğilimi” olarak bahsedilecektir. Bu anlamda, bu çalışma Tepe ve Aydınli-Karakulak’ın (2019) ortaya attığı meta-ilişkisel tehdit kavramının karar verme sürecinde rol oynayan bir değişken olmasının yanı sıra, bireysel bir yaklaşım tarzı olarak ele alarak alan yazına katkı sağlayacaktır. Buna ek olarak, ahlaki olaylara toplumsal düzeyde yaklaşmanın ebeveynlik motivasyonu ile ilgili olduğu, yani ebeveynlik motivasyonu ve meta-ilişkisel tehdit eğilimi bağlantısı gösterilerek, Kerry ve Murray’in (2018) ebeveynlik motivasyonu-ahlaki yargı ilişkisine yönelik bulguları genişletilecektir. Ayrıca, tüm bu bağlantılar Kerry ve Murray’in (2018) çalışmasının aksine, ahlaki temeller kuramı (ATK, Graham ve ark., 2012) yerine ilişki düzenleme kuramı (İDK, Rai ve Fiske, 2011) üzerinden ele alınmıştır. Dolayısıyla, bu çalışma Kerry ve Murray’in (2018) ATK boyutları üzerinden yaptığı tahminleri, İDK kuramı üzerinden yaparak, Kerry ve Murray’in (2018) öne sürdüğü ebeveynlik motivasyonu ile ahlaki yargı arasındaki ilişkiyi farklı kuramsal çerçevede test edecektir. Ayrıca bu ilişkide meta-ilişkisel tehdit yatınlığının aracı rolünü Batılı olmayan bir örneklem üzerinden inceleyerek alan yazına katkı sağlayacaktır.

Ebeveynlik Motivasyonu

Ebeveynlik motivasyonu bireylerin bazı psikolojik davranış ve düşüncelerini etkileyebilmektedir. Önceki çalışmalar ebeveyn bakımı (parental care) ile ilgili süreçleri aktive eden (ya da hazırlayan) uyarıcılar kullanıldığında kişilerin risk almaktan kaçındığını

göstermiştir (Eibach ve Mock, 2011; Gilead ve Liberman, 2014). Bu evrimsel olarak yavaş yaşam tarihi stratejisi (slower life history strategy) ile de ilişkili bir durumdur. İnsan yaşam tarihi kuramına göre (bkz. Figueredo ve ark., 2006; Pianka, 1970; Rushton, 1985) hızlı yaşam tarihi ve kısa yaşam tarihi stratejileri bireye farklı psikososyal, davranışsal ve gelişimsel özellikler kazandırmaktadır. Hızlı yaşam stratejisi ile erken yaşta cinsel birliktelik, daha az ebeveynlik ilgisi, kısa yaşam beklentisi, daha az prososyal davranış ve daha az sosyal organizasyon desteklenirken; yavaş yaşam stratejisinde ileri yaşta cinsel birliktelik, yüksek ebeveynlik ilgisi, uzun yaşam beklentisi ve daha yüksek düzeyde prososyal davranış gibi tam tersi adaptasyonlar görülmektedir (Gladden ve Cleator, 2018). Bu kuramsal zemine dayanarak, ebeveynlik motivasyonunun tam anlamıyla yavaş yaşam stratejisi ile ilişkili olduğunu ve bu yüzden de ahlaki hassasiyet ile ilişkili olabileceğini gösteren çalışmalar vardır (Dunkel ve ark., 2016; Gladden ve ark., 2009). Eibach ve arkadaşları (2009) ebeveynliğin toplumsal düzeydeki değerleri koruma ile ilgili olan ahlaki hassasiyetlerle nasıl ilişkili olduğunu tespit etmiştir. Ebeveyn olma halinin ahlaki “genişleme” ile ilgili olduğunu, yani ahlaki bozan davranışların bireyi değil (ya da bireysel düzeydeki karşılıklı ilişkileri değil) toplumu ilgilendirmesi ile ilgili olduğunu göstermiş, dolayısıyla ahlaki yargının bu durumlarda sertleştiğini tespit etmiştir. Bu kavramı Tepe ve Aydınli-Karakulak (2019) “meta-ilişkisel tehdit” olarak ele almış ve bireylerin var olan ahlaki ihlallerde toplumsal yan etkiler bulduklarında bu davranışları daha şiddetli yargıladıklarını tespit etmiştir. Dolayısıyla, bu çalışmada ebeveynlik motivasyonu ile toplumsal düzeyde meta-ilişkisel yakınlık arasında pozitif bir ilişkilendirme beklenmektedir.

Kerry ve Murray (2018) sosyal normların birçok sosyal tehdide yönelik koruyucu bir set olarak çalışmasından dolayı, ebeveynlik motivasyonunun da ahlaki yargılarla ilişkili olabileceğini ifade etmiştir. Örneğin, ebeveynlere ebeveyn oldukları hatırlatıldığında sosyal normları ihlal edenleri çok daha sert yargılamışlardır (Eibach ve ark., 2009). Kerry ve Murray (2018) bu bulguyu daha da ilerleterek, çalışmalarında ebeveyn olmayanların bile ebeveynlik motivasyonlarının ahlaki yargılarındaki katılığı yordadığını bulgulamıştır. Özellikle çocukları riske atan bir duruma yönelik ebeveynlik motivasyonu (empatik yönelime kıyasla) yükseldikçe bu durumu ahlaken yanlış bulma artmıştır. Ayrıca, Kerry ve Murray (2018) ebeveynlik motivasyonunun, ATK'nın toplumsal ilişkilere odaklı olan bağlayıcı ahlaki temeller ile ilgisini de tespit etmiştir. Bu çalışmada ahlaki yargı, İDK üzerinden ele alınacak ve ebeveynlik motivasyonu-ahlaki yargı ilişkisi bu

bağlamda incelenecektir. Ayrıca bahsi geçen ilişkide, ‘bireyin ahlaki ihlali ne derece geniş çapta ele aldığı (toplumsal düzeyde meta-ilişkisel tehdit hassasiyeti) onun ahlaki yargısını arttırmasında etkili olacaktır’ iddası, yani meta-ilişkisel tehdit eğiliminin aracı rolü de incelenecektir.

İlişki Düzenleme Kuramı (İDK) ve Ahlaki Temeller Kuramı (ATK)

Evrimsel psikoloji yaklaşımlarına göre, ahlak toplumsal iş birliğini sürdürmek için evrilmiştir (Alexander, 1987; Curry, 2016; de Waal, 1996; Fessler ve Haley, 2003; Nesse, 2001). Dolayısıyla bireyin topluluk içerisinde yaşaması hayati derecede önemli olduğu için toplum içindeki varlığı ve kurduğu ilişkiler de ve bu sebeple ahlaki yargılama süreci de bu denli önemli olabilmektedir. Buna dikkat çeken son zamanlarda yapılmış bir çalışmaya göre insanların ahlaki şöhratlerine zarar verecek herhangi bir şeyden kaçınmaya dair çok güçlü bir motivasyona sahip oldukları önerilmiştir (Vonasch ve ark., 2018). Örneğin, insanlar varsayımsal olarak bir suçlu, Nazi ya da çocuk tacizcisi olarak bilinmektense hapse girmeyi, kollarının-bacaklarının kesilmesini ya da ölmeyi tercih ettiklerini ifade etmişlerdir.

Fiske’in (1992) ilişki modelleri kuramından gelen Rai ve Fiske’in (2011) ilişki düzenleme kuramı (İDK) tam da bu noktada önemli tespitlerde bulunmaktadır. İDK’ya göre, ahlak sosyal ilişkileri düzenleyen bir mekanizmadır ve bu mekanizma dört temel ilişki motivasyonu ile sürdürülebilmektedir. İDK, her bir ilişki motivasyonu ile aynı zamanda farklı ilişki modelleri de tanımlamaktadır. Bu kuramsal bakış açısına göre, bu ilişki motivasyonları/modelleri ihlal edildiği durumlarda ahlaki yargılama süreci başlamaktadır. Bu motivasyonlar şu şekilde tanımlanmaktadır: *Birlik motivasyonu (unity)* insanların birbirlerine karşılık beklemeden ilgi göstermesi, empatik yaklaşımları, birbirlerini korumaları gibi süreçleri içerir ve daha çok bunları kendi iç grup üyelerine yapmalarını sağlar. *Hiyerarşi motivasyonu (hierarchy)* hiyerarşik sosyal yapıyı sürdürür ve bunun için hiyerarşide altta olanların üstlerine saygı göstermeleri beklenirken üstte olanların da alttakilere liderlik, kılavuzluk, bilgelik ve koruma sağlaması gerekmektedir. *Eşitlik motivasyonu (equality)* kaynakların, sorumlulukların ve hakların eşit ilkelere bağlı olarak dağıtılmasını; karşılıklılık ilkesinin eşit olarak sürmesini sağlamaktadır. Son olarak, *orantılılık motivasyonu (proportionality)* ise katkı-sonuç ilişkisindeki orantılılığın sürdürülmesini sağlamaktadır; yani bu motivasyona göre elde edilen sonuç (kazanılan değer) ortaya konan katkı ve emek doğrultusunda olmalıdır. Her bir motivasyon sırasıyla dört tip ilişki türüne aittir: Müşterek paylaşım ilişkisi (MP; communal sharing),

otorite düzeni ilişkisi (OD; authority ranking), eşitlik ilişkisi (Eİ; equality matching) ve arz-talep ilişkisi (ATİ; market pricing) (Fiske, 1992; Rai ve Fiske, 2011). Her bir motivasyonu/ilişki modelini ihlal eden durumları örneklendirmek gerekirse, bir annenin çocuğuna bakmaması müşterek paylaşım (birlik motivasyonu) ihlali iken, bir çalışanın patronuna iş buyurması bir otorite düzeni (hiyerarşi motivasyonu) ihlalidir. Sırada beklerken birinin kaynak yaparak öne geçmesi eşitlik ilişkisinin (eşitlik motivasyonu) ihlali iken, kopya çekenin çalışandan daha iyi not alması da bir arz-talep (orantılılık motivasyonu) ihlalidir.

İDK'nın bu dört temel ilişki tipi, ATK'nın beş boyutuyla da paralellik göstermektedir. ATK ahlaki beş farklı sezgi üzerinden tanımlarken bu beş boyutun her birinin evrimsel bir adaptasyona karşılık geldiğini ileri sürmektedir. Bu beş boyuta göre, *bakım/zarar* (care/harm) zayıf olanın korunması ve ona ilgi gösterilmesini; *adillik/hilekârlık* (fairness/cheating) grup içinde hilekârlık/adaletsizlik yapanların tespit edilmesini, eşitlik ve adaletin sürdürülmesini; *sadakat/ihanet* (loyalty/betrayal) kişinin kendi grubu ile kurduğu aidiyeti ve bunun sadakat ile sürdürülmesini; *otorite/yıkım* (authority/subversion) otoriteyi savunma ve otoriteye saygı duyarak sosyal düzenin korunmasını; *kutsallık/yozaşma* (sanctity/degradation) fiziksel ve ruhani temizliğe, kutsallığa önem verilmesini ve arzuların bastırılmasını sağlamaktadır. Graham ve arkadaşları (2009) zarar ve adalet boyutlarının kişilerin haklarıyla ilgili olan bireyselleştirici (individualizing) temelleri oluşturduğunu, diğer üç ahlak boyutunun ise grubun bağlılığını güçlendiren bağlanım (binding) temellerini oluşturduğunu söylemektedirler.

ATK, kuramsal zeminini ilişki modelleri kuramı (Fiske, 1992) ile Shweder ve arkadaşlarının (1997) öne sürdüğü üç büyük ahlak teorisine dayandırmaktadır. Fakat ATK'nın tespitleri ve beş boyutu güncel çalışmalar tarafından karmaşık sonuçlar göstermektedir. Kuramın bazen iki boyut şeklinde bazen beş boyut şeklinde çalıştığı tespit edilmiştir (Bkz. Doğruyol ve ark., 2019; Yalçındağ ve ark., 2017; Yılmaz ve ark., 2016). Sunar (2009) bu iki kuramı entegre ederek, ATK'nın bakım/zarar ve kutsallık/yozaşma boyutlarının İDK'nın birlik motivasyonuna; otorite/yıkım boyutunun hiyerarşi motivasyonuna; adillik/hilekârlık boyutunun ise eşitlik ve oran motivasyonlarına tekabül ettiğini önermektedir.

Kerry ve Murray (2018) ebeveynlik motivasyonunun ahlaki yargıyı belirleyip belirlemediğini ATK kuramı üzerinden incelemiştir ve ATK'nın bağlayıcı ve bireyselleştirici

ahlaki temelleriyle ebeveynlik motivasyonu arasındaki ilişkiyi incelediğinde, ebeveynlik motivasyonunun bağlayıcı ahlaki temel ile ilişkisinin kuvvetli olduğunu bulgulamıştır. Ayrıca çocukları riske atan bir norm ihlaline yönelik ahlaki yargıyı ebeveynlik motivasyonunun çok daha belirgin bir şekilde yordadığını tespit etmiştir. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda, Kerry ve Murray'ın (2018) bulgularının İDK'nın birlik motivasyonuna işaret ettiği görülmektedir. Bu çalışmada bu ilişki İDK üzerinden ele alınarak bu tespit sınanacaktır. Sunar'ın (2009) da önerdiği gibi, ATK'nın bakım-zarar ve kutsallık/yozaşma boyutları birlik motivasyonuna tekabül ettiği için ebeveynlik motivasyonunun en çok birlik motivasyonu ile ilişkileneceği düşünülmektedir. Dolayısıyla, İDK'nın birlik motivasyonuna yönelik ahlaki yargının, özellikle aile ilişkilerine yönelik ihlalleri barındırdığı için ebeveynlik motivasyonu ile ilişkili çıkacağı düşünülmektedir.

Birlik Motivasyonu

Sunar (2009), Fiske'in (1992) birlik motivasyonunun anne-çocuk ilişkisinin temelini oluşturduğunu ve müşterek paylaşım olarak ifade edilen sosyal ilişkinin ilk temellerini attığını önermektedir. Yetişkinlik sürecinde ise bu ilişki partnerle ya da yakınlık hissini olduğu, bütünü bir parçası olarak hissedildiği daha büyük bir grup ile kurulmaktadır (Fiske, 1992). Birlik motivasyonunun en temel ahlaki kuralı kaynakların ihtiyaca göre paylaşılmasıdır ve karşılık beklenmeden yapılmasıdır. Kuvvetli bir kolektif yapı içerisinde var olan bu ilişki tipi aslında oldukça eski, atarımızdan aktarılan, birçok toplulukta bulunan ve insanların doğal olarak adlandırdığı bir ilişki tipidir (Fiske, 1992). İç grup üyeleriyle kurulan, yardımlaşma, ilgi ve yakınlığı barındıran bu duygusal paylaşım aynı zamanda dış gruba yönelik bir düşmanlığı da getirebilmektedir (Fiske, 1992; Sunar, 2009). İç grupla kurulan bu kuvvetli bağlantı, o grup üyelerine yönelik empati, hassasiyet ve koruma iç güdüsünü beraberinde getirirken, dış tehdite yönelik de düşmanca bir tavır beraberinde getirmektedir. Bu ilişki tipleri ihlal edildiğinde karşı tarafa duyulan ötekini suçlayıcı duygular ile kendini suçlayıcı duygular incelendiğinde, birlik motivasyonu ihlal edildiğinde iğrenme-utanç ikilisinin ortaya çıktığı bulunmuştur (Sunar ve ark., 2020). Ahlaki duygular alan yazınında fazlasıyla çalışılan bu iki duygu, evrimsel arka planı oldukça kuvvetli ve içselleştirilmiş duygulardır. Özellikle utanç duygusunun davranışa yönelik olmayıp kişinin kendi benliğini merkeze alarak hissedildiği ve iğrenme duygusunun da karşı tarafa yanıt üretmekten çok kaçma, uzaklaşma isteğini doğurduğu göz önünde bulundurulduğunda bu ilişki tipinin ne derece özerk bir yapı olduğu görünmektedir. Fiske'e (1992) göre birlik motivasyonunun yönettiği bu ilişki tipi kişile-

rin nasıl davranacağını şekillendirmez, aksine sosyal bir grubun oluşmasının temelini sağlar ve bu temel ile oluşan sosyal grubun üyeleri birbirleriyle kurdukları ilişkide karşılık beklemeden ve birlik içinde hissederek davranabilmektedirler. Yukarıda da bahsedildiği gibi, bu temel ilişki tipi ebeveynlik ilişkisinin kendisini de içinde barındırmaktadır. Önceki çalışmalar ebeveynlik motivasyonunun, genel olarak ahlaki hassasiyet ile ilişkili çıktığını önerse de Kerry ve Murray'ın (2018) bulguları göz önünde bulundurulduğunda ebeveynlik motivasyonunun en çok İDK'nın birlik motivasyonuna tekabül etmesi, dolayısıyla yüksek düzeyde ebeveynlik motivasyonunun birlik motivasyonuna yönelik hassasiyet ile ilişkili çıkması beklenmektedir. Buna göre, çalışmanın birinci hipotezi aşağıda belirtilmiştir:

H1. Birlik motivasyonu ihlaline yönelik olumsuz ahlaki yargı ile ebeveynlik motivasyonu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olacaktır.

Her ne kadar ebeveynlik motivasyonunun evrimsel olarak köklenme ve yayılma ihtiyacı ile ilişkili olduğu öne sürülerek, toplumsal değerlerin sabit kalmasını ve güvenilir, ahlaklı bir ortam içinde olmayı istemek ile ilişkili olacağı önerilse de ahlaki değerler kültürel varyasyon gösterdiği gibi bireysel varyasyon da göstermektedir (Bkz. Graham ve ark., 2012; Haidt ve ark., 1993; Rai ve Fiske, 2011; Simpson ve Laham, 2015a; 2015b). Bir kişi birlik motivasyonu ihlaline fazla tepki gösterip bunu ahlaken oldukça yanlış bulabilirken, eşitlik motivasyonu ihaline o derece tepki göstermeyebilir (Rai ve Fiske, 2011; Tepe ve Aydınli-Karakulak, 2019). Tam bu noktada, Tepe ve Aydınli-Karakulak (2019) o ihlalin ne derece meta-ilişkisel tehdit yönünden algılandığının altını çizmektedir. Kişiler eğer bir ihlali, bireysel temelde yanlış bulmanın yanı sıra toplumsal düzeyde de yanlış bulurlarsa o ihlale yönelik ahlaki yargılarının şiddeti artmaktadır. Dolayısıyla, toplumsal düzeyde algılanan meta-ilişkisel tehdit, ahlaki yargının ne derece sertleşeceğine yönelik önemli bir tahmin edici değişken olarak sunulmaktadır. Tepe ve Aydınli-Karakulak'ın (2019) meta-ilişkisel tehdit algısının ahlaki yargının şiddetini artıran aracı bir rolü olduğu önermesi üzerine, ebeveynlik motivasyonu-ahlaki yargı ilişkisinde meta-ilişkisel tehdidin bireysel bir eğilim olarak aracı rolü de sınanacaktır.

Meta-İlişkisel Tehdit

İlk olarak Fiske'in (2011) ortaya attığı meta-ilişkisel ahlak kavramı, Rai ve Fiske'in (2012) ahlak psikolojisi konuları ile bağdaştırarak somutlaştırmasından sonra Tepe ve Aydınli-Karakulak'ın (2019) deneysel olarak test etmesi ile ahlak psikolojisi alan yazı-

nına girmiştir. Yine Rai ve Fiske'in (2011) İDK ile paralel ilerleyen meta-ilişkisel ahlak kavramı, ahlakın ahlaki ihlali gerçekleştiren aktörlerin de ötesinde olduğunu önermektedir. Tepe ve Aydınli-Karakulak (2019) meta-ilişkisel tehdit algısını bir örnekle şu şekilde açıklar, bir evli çiftin birbirlerinin haberleri dâhilinde başka kişilerle cinsel birlikteliklerde bulunması bazı insanlar için ciddi bir ahlaki mesele iken bazı insanlar için değildir. Meta-ilişkisel tehdit kavramıyla, daha önceki çalışmaların aksine bir davranışın ahlaki bir ihlal olarak algılanmasının sadece ihlalcinin kendisine odaklanarak (Bkz. Dungan ve ark., 2017; Giner-Sorolla ve Chapman, 2016; Horberg ve ark., 2009; Parkinson ve Byrne, 2017; Rottman ve ark., 2014; Sabo ve Giner-Sorolla, 2017; Simpson ve Laham, 2015a; Simpson ve ark., 2016; Uhlmann ve ark., 2015; ayrıca bkz. Simpson ve Laham, 2015b, Vezzali ve ark., 2017; Wagemans ve ark., 2018; Young ve Saxe, 2011) açıklanamayacağını, o davranışın kişinin içinde bulunduğu topluluğa (algılanan iç gruba) olan etkisinin ya da gelecekteki sosyal ilişkilere yönelik potansiyel sonuçlarının da önemli olduğunu vurgulanmaktadır. Eğer örneğe geri dönecek olursa, evli bir çiftin başka bireylerle yaşadığı cinsel birlikteliklerin birbirlerinin haberleri dâhilinde olsa bile ahlaken yanlış algılanıyor olmasının sebebi insanların bunu sosyal uyumun bozulması olarak algılıyor olmaları ya da burada bir değer kaybı görüyor olmalarıdır (Tepe ve Aydınli-Karakulak, 2019). Kişiler bir durumu daha çok toplumsal yönden meta-ilişkisel tehdit olarak görüyorsa o durumu daha çok yanlış bulacaklardır. Tepe ve Aydınli-Karakulak (2019) meta-ilişkisel tehdit algısını “değerlerin yozlaşması” ve “sosyal uyumun bozulması” şeklindeki iki madde ile ölçmüştür. Bu çalışmada ise bu kavram, bireylerin genel olarak ahlaki durumları değerlendirme yatkınlıkları üzerinden ölçülmek istenmiş ve bu niyetle meta-ilişkisel tehdit hassasiyeti ölçeği geliştirilmiştir. Bireylerin, ahlaki durumları toplumsal düzeyde ya da bireysel düzeyde ele almaları onların meta-ilişkisel tehdit yatkınlıklarını/hassasiyetlerini gösterecektir.

Yukarıda ebeynlik motivasyonu ile birlik motivasyonuna ilişkin bulgulardan bahsedilmiştir. Farklı şekilde ama benzer noktalara değinen Eibach ve arkadaşlarının (2009) ise ebeveynlik halinin, toplumsal düzeydeki değerleri koruma motivasyonları ilgili olduğunu belirterek ahlaki “genişleme”yle ilişkili olduğunu göstermesi, Tepe ve Aydınli-Karakulak'ın (2019) toplumsal düzeyde meta-ilişkisel tehdit hassasiyetinin ebeynlik motivasyonu-birlik ihlaline yönelik ahlaki yargı ilişkisinde aracı bir değişken olarak rol oynayabileceğini düşündürmektedir. Dolayısıyla, ebeveynlik motivasyonu yüksek bireylerin toplumsal düzeyde meta-ilişkisel yatkınlıkları yükseldikçe, birlik ihlallerine yö-

nelik ahlaki yargılarının şiddetinin de artmasına yönelik korelasyonel bir ilişki beklenmektedir. Yukarıda bahsedildiği gibi, eğer bir ihlal, bireysel düzeyde yanlış bulunmanın ötesinde, toplumsal düzeyde de yanlış bulunursa o ihlale yönelik ahlaki yargının şiddeti artmaktadır. Dolayısıyla, bireyin ahlaki durumları toplumsal düzeyde ele alması, ebeveynlik motivasyonu ile ahlaki yargı arasında aracı bir rol üstlenerek olumsuz ahlaki yargıyı pozitif yönde yordayacaktır. Bu çalışmanın ikinci hipotezi ise buradan gelmektedir:

H2. Birlik motivasyonu ihlaline yönelik ahlaki yargı ile ebeveynlik motivasyonu arasındaki ilişkide toplumsal düzeyde algılanan meta-ilişkisel tehdit aracı rol oynayacaktır; ebeveynlik motivasyonu toplumsal meta-ilişkisel tehdit yatkinliğini artırma yoluyla birlik motivasyonu ihlaline yönelik ahlaki yargıyı pozitif olarak yordayacaktır.

Özetle, Fiske'in (1992) kuramsal temelini izah ettiği İDK'nın önermelerine ve bu önermelerin ampirik olarak test edildiği Tepe ve Aydınli-Karakulak'ın (2019) bulgularına göre, kişilerin ahlaki yargıları bu ilişkilerin ihlali ile oluşmaktadır. Ebeveynlik motivasyonu yüksek bireylerin birlik motivasyonuna yönelik daha hassas olacağı, dolayısıyla bu ilişki tipinin ihlalinin daha çok yanlış algılayacakları beklenmektedir. Fakat ahlaki yargı, ilişki motivasyonlarının ihlali ile oluşmasının yanı sıra onun şiddetini bu ihlalin ne derece toplumsal boyutta ele alındığı da belirlemektedir (Tepe ve Aydınli-Karakulak, 2019). Ahlaki ihlalleri toplumsal düzeyde algılamak, kişilerin toplumsal düzeyde meta-ilişkisel tehdit eğilimleri ile gözlemlenebilir olduğu düşüncesi ile geliştirilen meta-ilişkisel tehdit eğilimi ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçümle birlikte, ebeveynlik motivasyonunun birlik motivasyonu hassasiyeti ile olan ilişkisini kişilerin ahlaki olayları toplumsal düzeyde meta-ilişkisel tehdit üzerinden algılama eğilimlerinin arttırabileceği hipotezlenmektedir. Tüm bu ifade, korelasyonel analiz ile test edileceğinden, bu ilişkiler arasındaki bağlantılar herhangi bir nedensellik içermemektedir, diğer bir deyişle bahsi geçen her bir değişkenin birbiriyle ilişkili olacağı önerilmektedir. Toplumsal düzeyde meta-ilişkisel tehdit eğiliminin ahlaki yargının şiddetini arttırıcı bir rolü olduğu önerilirken, bireysel düzeyde meta-ilişkisel tehdit eğiliminin böyle bir rolü olmaması beklenir, nitekim buna yönelik bu çalışmanın herhangi bir hipotezi söz konusu değildir. Toplumsal düzeyde meta-ilişkisel tehdit eğiliminin bu ilişkide aracı bir rol oynayacağı beklenirken, bireysel düzeyde meta-ilişkisel tehdit eğilimi ile böyle bir ilişkilene beklenmemektedir. Fakat herhangi bir hipotez önermek için yeterince veri olduğu düşünülmeyişinden bu analiz *keşif analizi* bağlamında ele alınacaktır. Dolayısıyla, bireysel

düzeyde meta-ilişkisel tehdit eğiliminin bu ilişkilendirmedeki rolü de bu çalışma ile keşfedilecektir.

Yöntem

Katılımcılar

Örneklem büyüklüğünün belirlenmesi amacıyla önsel güç analizi yapılmıştır. Ebeveynlik motivasyonu ile ahlaki yargı arasındaki ilişkiyi inceleyen Kerry ve Murray (2018) toplam 147 ebeveyn ve 205 ebeveyn olmayan bireylerden veri toplamış; bu verilerde 0.8 güce ulaşan $r = .15$ korelasyonu tespit edilmiştir. Küçük bir etki raporlayan mevcut çalışmanın etki gücünü bulmak için MedPower (Kenny, 2017) ile güç analizi yapılmıştır ve Kerry ve Murray'in (2018) bulguladığı ebeveynlik motivasyonu ile ahlaki yargısı arasındaki yol için $B = .15$ belirlenirken, aracı değişken ile arasındaki yollar için orta etki gücü $B = .30$ tahmin edilmiştir. Sonuç olarak, MedPower örneklem genişliği olarak küçük-orta arası bir büyüklükte etkiyi %80 güçte raporlayabilmek için 111 kişinin gerekli olduğunu önermektedir. Bu çalışma için İstanbul'da bulunan bir vakıf üniversitesindeki lisans öğrencilerinden ders kredisi karşılığında veri toplanmıştır. Veri setinde 133 katılımcıdan sadece dikkat kontrolü sorularında (örn., eğer bunu okuyorsanız lütfen '2' yazın, $n = 6$) başarısız olan katılımcılar çıkarılmış ve sonrasında "kayıp verilerin yerini doldur" (replace missing values) yöntemi uygulanarak kayıp olan verilerin yeri doldurulmuştur. Çalışmanın nihai veri seti 127 katılımcıdan oluşmaktadır (109 kadın, $Ort_{yaş} = 21.57$, $SS = 2.77$).

Veri Toplama Araçları

Ebeveynlik Motivasyonu (PCAT-pn Questionnaire)

On sorudan meydana gelen bu ölçek, 25 soruluk Ebeveynlik İlgi ve Şefkati Ölçeği'nin (Parental Care and Tenderness; PCAT) kısa formu olarak oluşturulmuştur (Hofer ve ark., 2018). Ebeveynlik İlgi ve Şefkati Ölçeği, ebeveynlik ilgisi motivasyonundaki kişisel farklılıkların altında yatan faktörleri değerlendirmekte ve ebeveynler ile ebeveyn olmayan bireyler arasındaki ebeveynlik ilgisi eğilimlerini göstermektedir. Ölçek, *koruma* (örn., "Bir çocuğa tehdit oluşturan herhangi birine zarar verebilirim") ve *besleme* (nurturance; örn., "Bebekler kalbimi yumuşatır") olmak üzere iki faktörden oluşmaktadır. Ölçeğin her iki faktörü için de yanıtlar 5'li Liket tipi ölçek (koruma için: 1= hiç şefkat olmaması, 5= çok fazla şefkat; besleme için: 1= hiç katılmıyorum, 5= tamamen katılıyorum) üzerinden değerlendirilmektedir. Ölçeğin orijinal hali ile iç tutarlılık katsa-

yıları toplam ebeveynlik motivasyonu için Cronbach's $\alpha = .90$, koruma ve besleme faktörleri için ise ayrı ayrı Cronbach's $\alpha = .90$ ve Cronbach's $\alpha = .88$ 'dir. Ölçeğin her iki faktöründen elde edilen ortalama puan ahlakî yargıların şiddetini (severity of moral judgments) yordamıştır (Hofer ve ark., 2018).

Ölçek, bu araştırmada kullanabilmek için ilk önce sosyal psikoloji alanındaki uzmanlar tarafından Türkçe diline çevrilmiş, sonrasında tekrar İngilizce diline çevrilerek, orijinal versiyon ile çeviri versiyonları karşılaştırılmıştır. Ölçeğin Türkçe dilindeki son hali araştırmanın yazarları tarafından karar verilerek oluşturulmuştur. Ölçek maddelerinden hesaplanan ortalamala puan ile ebeveynlik motivasyonu ölçülmektedir. Ayrıca iki faktörden elde edilen ortalama puan ile ebeveynlik motivasyonunun varyasyonlarına yönelik analizler de yapılabilmektedir. Fakat bu çalışmada, iki faktör üzerinden değil, ortalama ebeveynlik motivasyonu puanı ile analizler gerçekleştirilecektir. Ölçekte ters kodlanan herhangi bir madde bulunmamaktadır. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı, toplam ebeveynlik motivasyonu için Cronbach's $\alpha = .81$, koruma ve besleme faktörleri için ise ayrı ayrı Cronbach's $\alpha = .72$ ve Cronbach's $\alpha = .81$ 'dir. Ölçeğin geçerliliğini test etmek için JAMOVI kullanılarak Doğrulayıcı Faktör Analizi yapılmış ve elde edilen iki faktörlü yapının hiçbir modifikasyon yapılmadan uyum değerleri $\chi^2 / df = 2.94$, CFI = 0.81, TLI = 0.74, SRMR = 0.11, [RMSEA = 0.15; %95 GA: 0.12, 0.18], $p < 0.001$ çıkarken, modifikasyon önerileri doğrultusunda, koruma faktörü altındaki madde 2-madde 3, madde 2-madde 5 ve madde 3-madde 5'in hata varyansları ilişkilendirildiğinde uyum değerleri iyi çıkmıştır ($\chi^2 / df = 1.17$, CFI = 0.99, TLI = 0.98, SRMR = 0.06, [RMSEA = 0.04; %95 GA: 0.00, 0.10], $p = 0.24$). Tek faktörlü yapı olarak, ölçeğin geçerliği test edildiğinde ise uyum değerleri $\chi^2 / df = 3.66$, CFI = 0.73, TLI = 0.65, SRMR = 0.12, [RMSEA = 0.18; %95 GA: 0.14, 0.21], $p < 0.001$ çıkarken, modifikasyon önerileri doğrultusunda, koruma faktörü altındaki madde 1-madde 4, madde 2- madde 3, madde 3-madde 5 ve madde 2-madde 5 hata varyansları ilişkilendirildiğinde $\chi^2 / df = 1.15$, CFI = 0.99, TLI = 0.98, SRMR = 0.06, [RMSEA = 0.04; %95 GA: 0.00, 0.09], $p = 0.27$ iyi uyum değerleri göstermiştir.¹

Ahlak Senaryoları

Tepe ve Aydınli-Karakulak'ın (2019) çalışmasından uyarlanmıştır. İlişki ihlali senaryoları setinden (toplam 20 adet) her bir ilişkisel motivasyon (birlik, eşitlik, hiyerarşi,

1 Ölçeğin maddeleri tüm materyallerin paylaşıldığı Kullanılan Ölçümler dosyasında Open Science Framework sayfası üzerinden sunulmaktadır (https://osf.io/nvxdh/?view_only=7b317516e2d54cc2882a72f11d0aae8).

orantılılık) için iki ilişki ihlali seçilmiştir. Ahlaki yargı/yanlışlık değerlendirmeleri için kullanılan ahlaki yargı senaryoları Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1.

Ahlaki İhlal Senaryoları

Birlik İhlali	İki yetişkin kardeşin tutkulu bir şekilde öpüşmesi Beş kuşaktır aile yadigarı olan ve ailenin torununa teslim edilen değerli bir yüzüğü, torunun para karşılığında satması
Hiyerarşi İhlali	Mahkeme salonunda, hâkimin girmesiyle herkes ayağa kalkarken içlerinden birinin bunu yapmayıp hâkimin önünde ona bakarak bile bile oturmaya devam etmesi Bir üniversite öğrencisinin dersten alakasız sorular sormak için dersi bölüp hocayla dalga geçmeye başlaması
Eşitlik İhlali	Uçaktaki bir yolcunun, Müslüman olan diğer bir yolcunun yanına oturmak istememesi Konser bileti almak üzere gişeye giden bir kişinin çok sıra olduğunu görüp, bekleyen insanlara aldırmandan sıranın önüne geçmesi
Oran İhlali	Uluslararası ve kurumsal bir firmanın sınavına hazırlanıp başarıyla kazanan ve ardından mülakata girmeye hak kazanan kişinin yerine, şirketin hiç sınav ve mülakata girmemiş birini işe alması Turistik bölgede dükkan sahibi olan birinin, hediyelik eşyaları gerçek fiyatının on katına satması

Meta-İlişkisel Tehdit Hassasiyeti/Yatkınlığı

Bu 10 maddelik meta-ilişkisel tehdit hassasiyeti ölçeği, bireysel bir özellik (trait-level) olarak birinci yazar tarafından oluşturulmuştur. Meta-ilişkisel tehdit yatkınlığı bu çalışmada toplumsal ve bireysel olmak üzere iki düzeyli ele alınmaktadır. Tepe ve Aydınli-Karakulak’ın (2019) bahsettiği değerlerin yozlaşması ve sosyal uyumun bozulması, toplumsal düzeyde meta-ilişkisel tehdit algısını ima etmektedir. Geliştirilen ölçekte birey odaklı meta-ilişkisel tehdit yatkınlığı da ölçümlenmeye çalışılmıştır. Kişilerin, ahlaki bir durumu ne derece toplum yönünden ya da birey yönünden algıladıkları değişkenlik gösterebilmektedir. Örneğin, ahlaki ihlallerin sadece o ihlali gerçekleştiren bireyi ilgilendirdiğini düşünmek ve durumu o bireyler arası ilişkiler üzerinden yorumlamak bireysel düzeyde meta-ilişkisel tehdit yatkınlığına işaret etmektedir. Evli bir çiftin başkalarıyla birlikte olmaları örneğinden gidilecek olunursa, bireysel düzeyde meta-ilişkisel tehdit yatkınlığı yüksek bireyler, bu durumda kişilerin birbirlerini aldatıp aldatmadığına odaklanırken (örn., eğer bu gizli bir şekilde gerçekleşiyor, birbirlerinin haberleri dahilinde olmuyorsa yanlıştır); toplumsal düzeyde meta-ilişkisel tehdit yatkınlığı yüksek bireyler bu davranışın toplumsal yankılarıyla ilgilenmektedir (örn., evli çiftler başkalarıyla birlikte olurlarsa evlilik kurumu bozulur). Bu ölçekle, kişilerin ahlaki olayları ne derece toplumsal boyutta ya da bireysel boyutta ele aldıkları ölçülmeye çalışılmıştır. Kişilere bazı ifadeler sunulmuştur ve bu ifadelere ne derece katılıp katılmadık-

larını değerlendirmeleri istenmiştir. Yanıtlar 7'li Likert tipi ölçek üzerinden (1= *Kesinlikle Katılmıyorum*, 7= *Kesinlikle Katılıyorum*) değerlendirilmektedir.

Ölçeğin faktör yapısı Açımlayıcı Faktör Analizi ile incelenmiştir. KMO katsayısının yüksek (.82) ve Bartlett testinin anlamlı olması örneklemin yeterliliğini göstermiştir ($\chi^2(45) = 504.295, p < 0.001$). Temel Bileşenler Analizi sonucunda özdeğeri 1'in üzerinde (1.82) iki faktörlü yapı ortaya çıkmıştır ve bu ikili yapı yamaç birikinti grafiği ile de örtüşmektedir. İki faktörlü yapı toplam varyansın %59.81'ini açıklamaktadır. Varimax rotasyonu sonucuna göre söz konusu iki faktöre beşer madde .30'un üzerinde yüklenmiştir (Bkz. Tablo 2).

Tablo 2.

AFA Sonucu Meta İlişkisel Tehdit Hassasiyeti Ölçeğinin Maddeleri ve Faktör Yükleri Dağılımı

Maddeler	Ort.	SS	Faktör 1	Faktör 2
Bireysel				
1. Herhangi bir davranış toplumsal uyumu bozsun bozmasın toplumu değil sadece o davranışı yapan bireyi ilgilendirir.	2.95	1.56	.83	
2. Ahlaken yanlış davranışlar sadece onu yapan bireyi ilgilendirir.	4.40	1.55	.83	
3. Ahlaklı olsun olmasın kişinin yaptığı davranışlar kişiyi ilgilendirir, topluma olan etkisinin bir önemi yoktur.	3.14	1.53	.81	
4. Herhangi bir davranış değerleri bozsun bozmasın toplumu değil sadece o davranışı yapan bireyi ilgilendirir.	3.69	1.62	.78	
5. Ahlak ile alakalı davranışlar o davranışı sergileyen bireyi ilgilendirir.	3.69	1.66	.63	
Toplumsal				
6. Herhangi bir davranış toplumsal uyumu bozuyor ise o davranış sadece kişiyi değil toplumu da ilgilendirir.	5.11	1.48		.79
7. Herhangi bir davranış değerleri bozuyor ise o davranış sadece kişiyi değil toplumu da ilgilendirir.	4.83	1.48		.74
8. Ahlaken yanlış davranışlar sadece o davranışı sergileyen bireyi etkilemez, toplumu da etkiler.	4.92	1.47		.74
9. Ahlak ile alakalı davranışlar bireysel değil toplumsal boyutta değerlendirilmelidir.	4.73	1.45		.69
10. Ahlaklı olsun olmasın kişinin yaptığı davranışlar sadece kişiyi ilgilendirmez, topluma olan etkisi de göz önünde bulundurulmalıdır.	5.01	1.51	-.34	.67

Ölçeğin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı “toplumsal düzey” faktörü için .80, “bireysel düzey” faktörü için ise .85 bulunmuştur. İlgili faktörden alınan yüksek puanlar kişilerin o alandaki yüksek meta-ilişkisel tehdit yatınlığını göstermektedir. Ölçeğin hiçbir maddesinde ters kodlama yoktur.

Ahlaki Yanlılık

Her bir senaryo için ahlaki yanlılık, Tepe ve Aydınli-Karakulak’a (2019) benzer şekilde şu ifadeler kullanılarak değerlendirilmiştir: “Bu davranış kötü bir davranıştır”, “Bu ahlaksız bir davranıştır” ve “Bu davranış ahlaken yanlış bir davranıştır”. Katılımcılar soruları, 1= *Hayır, hiç* ile 7= *Evet, çok fazla* arasında değişen 7’li Likert tipi ölçek üzerinden yanıtlamışlardır. Sekiz senaryodaki bu üç maddenin ortalama puanı genel ahlaki yanlılığın bir ölçüsü olarak kullanılmıştır (Cronbach $\alpha = .88$). Ahlaki yanlılık puanı toplam sekiz senaryodan elde edilen ortalama ile hesaplanırken, birlik motivasyonu ihlaline yönelik ahlaki yanlılık puanı sadece birlik motivasyonunu ihlal eden senaryolarından gelen ortalama puan ile hesaplanmıştır. Her bir motivasyona yönelik ahlaki yargı güvenilirlik katsayıları ise şu şekildedir: Birlik motivasyonu Cronbach $\alpha = .86$, hiyerarşi motivasyonu Cronbach $\alpha = .82$, eşitlik motivasyonu Cronbach $\alpha = .71$, ve oran motivasyonu Cronbach $\alpha = .77$.

İşlem

Veri toplanmadan önce araştırmanın etik değerlendirmesi Bahçeşehir Üniversitesi Etik Kurul tarafından onaylanmış (14 Nisan 2016, 87769966-604.01.01-3501) ve araştırmanın veri toplama sürecine geçilmiştir. Katılımcılar, çevrimiçi bir anket aracı olan Qualtrics kullanılarak oluşturulan çevrimiçi anketi tamamlamıştır. Veriler 2019 yılı Mart ayında toplanmıştır. Her ölçek bloklar halinde gruplanmış ve böylelikle ölçeklerin sırası, sıra etkisini ortadan kaldırmak için her katılımcı için seçkisiz hale getirilmiştir. Katılımcılara, kendilerine bazı durumlar sunulacağı bilgisi verilmiş ve bu durumlarla ilişkili olarak düşüncelerinin sorulacağı söylenmiştir.

Bulgular

Araştırmanın veri seti, kullanılan ölçümler ve yapılan analizlerin kodları Open Science Framework üzerinden paylaşılmıştır².

2 Araştırmanın verileri ve materyallerine ulaşmak için https://osf.io/nvxdh/?view_only=7b317516e2d54cc2882a72f11d0aade8

Aracı Regresyon Analizi yapılmadan önce tüm değişkenlerin birbirleriyle olan ilişkileri incelenmiştir. Değişkenlerin birbirleriyle ilişkilerini gösteren Pearson Korelasyon katsayıları Tablo 3'de gösterilmiştir. Pearson Korelasyon analizi sonucuna göre birlik motivasyonu ihlaline yönelik olumsuz ahlakı yargı ile ebeveynlik motivasyonu arasında pozitif bir ilişki ($r = .20, p < 0.05$) bulunarak *H1* desteklenmiştir. Ebeveynlik motivasyonu diğer motivasyon ihallerine (örn., eşitlik, hiyerarşi ve oran) yönelik ahlakı yargı ile ilişkili çıkmamıştır.

Tablo 3.

Pearson Korelasyon Analizi ile Araştırma Değişkenlerinin Birbirleriyle İlişkisi

	Ort.	SS	Min	Max	α	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Ebeveynlik Motivasyonu	4.09	0.52	2.33	5.00	.81	-	.20*	.05	.15	.04	.16	.21*	-.18*
2. Birlik ihlali yargısı	5.27	1.16	1.67	7.00	.86		-	.47**	.36**	.32**	.81**	.26**	-.12
3. Hiyerarşi ihlali yargısı	5.39	0.93	2.00	7.00	.82			-	.38**	.23**	.74**	.12	.16
4. Eşitlik ihlali yargısı	6.22	0.67	3.83	7.00	.71				-	.44**	.69**	.14	.05
5. Oran ihlali yargısı	6.10	0.77	3.00	7.00	.77					-	.64**	.11	-.08
6. Toplam ihlal yargı	5.74	0.64	3.13	7.00	.88						-	.23**	-.00
7. Meta-ilişkisel tehdit - toplumsal	4.92	1.10	1.00	7.00	.80							-	-.40**
8. Meta-ilişkisel tehdit - bireysel	3.57	1.26	1.00	7.00	.85								-

Not. 1. ** $p < .01$, * $p < .05$.

Meta-ilişkisel tehdit algısı ölçeğinden elde edilen toplumsal düzeyde algılanan meta-ilişkisel tehdit puanının ebeveynlik motivasyonu ile ahlakı yargı arasındaki aracı rolünü test etmek amaçlı, Hayes Process Makro (2012) aracı regresyon analizi yapılmıştır. Tüm analizler standardize skorlar ile yapılmıştır.

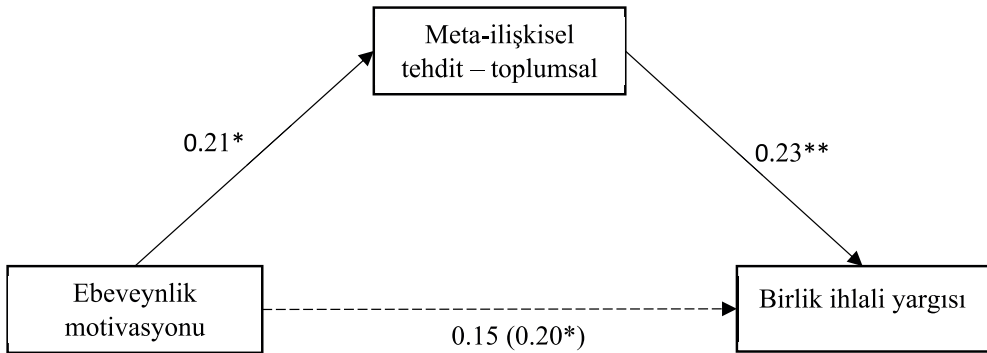
H2 doğrultusunda, sadece birlik motivasyonu ihlalden elde edilen ahlakı yanlılık puanı ile aracı regresyon analizi yapıldığında, ebeveynlik motivasyonunun birlik motivasyonu ihlaline yönelik yargıyı doğrudan yordadığı ($\beta = 0.20$, %95 *GA* [0.04, 0.38], $p < 0.05$), fakat toplumsal düzeyde algılanan meta-ilişkisel tehdit hassasiyeti aracı değişkeni üzerinden dolaylı etkisinin ($\beta = 0.05$, %95 *GA* [-0.00, 0.16]) anlamlı olmadığı bulunmuştur³.

3 Cinsiyet eş değişken faktör olarak aracı regresyon analizine dahil edildiğinde sonuçlar benzer çıkmıştır. Cinsiyetin herhangi bir etkisi bulunmamaktadır, cinsiyetin ne meta-ilişkisel tehdit yatınlığını belirlemede ($\beta = -0.29$, %95 *GA* [-0.90, 0.32], $p = 0.35$) ne de tüm değişkenler birlikte ele alındığında birlik motivasyonuna yönelik ahlakı yargıyı belirlemede ($\beta = -0.04$, %95 *GA* [-0.65, 0.57], $p = 0.89$) anlamlı etkisi bulunmuştur.

Ebeveynlik motivasyonu toplumsal düzeyde meta-ilişkisel tehdit hassasiyetini yordamaktadır ($\beta = 0.22$, %95 GA [0.04, 0.38], $R^2 = .05$, $F(1, 125) = 5.88$, $p < 0.05$). Değişkenler birlikte test edildiğinde, ebeveynlik motivasyonunun ahlaki yargı üzerindeki etkisi kaybolurken ($\beta = 0.15$, %95 GA [-0.02, 0.32], $p = 0.09$), toplumsal düzeyde meta-ilişkisel tehdit hassasiyetinin etkisi ($\beta = 0.23$, %95 GA [0.06, 0.40], $p = 0.01$) anlamlı çıkmıştır, $R^2 = .09$, $F(2, 124) = 6.13$, $p < 0.01$. Son olarak, ebeveynlik motivasyonunun, birlik motivasyonunun ihlaline yönelik ahlaki yargı üzerindeki direkt etkisi ve toplumsal meta-ilişkisel tehdit yatkinlığı üzerinden dolaylı etkisini gösteren toplam etki modeli istatistiksel olarak anlamlı çıkmıştır ($\beta = 0.20$, %95 GA [0.04, 0.38], $p < 0.05$). Birlik motivasyonu ihlaline yönelik ahlaki yargıdaki varyansın yaklaşık %9'u ebeveynlik motivasyonu ve toplumsal düzeyde meta-ilişkisel tehdit hassasiyeti tarafından açıklanmaktadır. Yalnızca ebeveynlik motivasyonunun birlik motivasyonuna yönelik ahlaki yargı üzerindeki etkisi test edildiğinde ise bu oran %4'e gerilemekte fakat etkinin yine de anlamlı olduğu görünmektedir, $R^2 = .04$, $F(1, 125) = 5.19$, $p < 0.05$. Bahsedilen aracı değişken analizine ait model Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1.

Ebeveynlik Motivasyonu ile Birlik Motivasyonu İhlaline Yönelik Ahlaki Yargı arasındaki İlişkide Toplumsal Düzeyde Meta-İlişkisel Tehdit Hassasiyetinin Aracı Etkisi

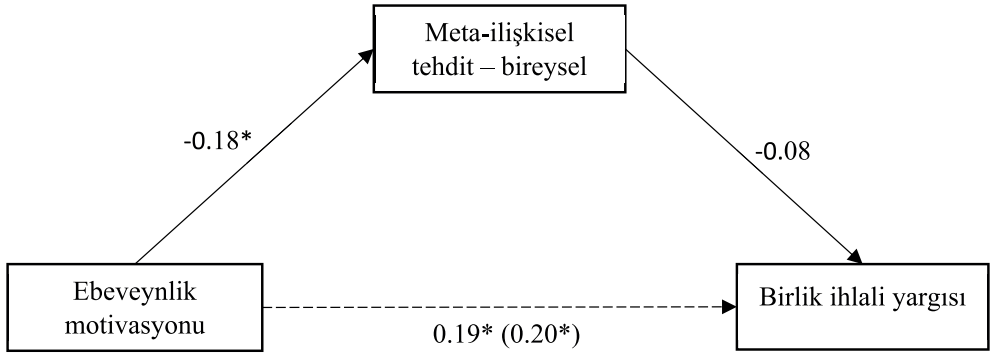
Not. Parantez içindeki değer ebeveynlik motivasyonun tek başına birlik ihlali yargısını yordadığı standardize beta katsayısını gösterirken, parantez dışındaki değer toplumsal düzeyde meta-ilişkisel tehdit yatkinlığı eklendiğindeki yordama katsayısını göstermektedir. ** $p \leq .01$, * $p < .05$

Tüm bu aracı regresyon analizi bireysel düzeyde meta-ilişkisel tehdit yatkinlığının, ebeveynlik motivasyonu-ahlaki yargı ilişkisi üzerinde aracı etkisini keşfetmek amaçlı tekrar edilmiştir. Sonuçlar bireysel düzeyde meta-ilişkisel tehdit yatkinlığının ebeveynlik motivasyonu-birlik motivasyonuna yönelik ahlaki yargı ilişkisinde herhangi bir aracı

etkisi olmadığını göstermektedir. Ebeveynlik motivasyonu bireysel düzeyde meta-ilişkisel tehdit yatkinliğini anlamlı düzeyde yordamaktadır, ($\beta = -0.18$, %95 GA [-0.35, -0.01], $p < 0.05$). Ebeveynlik motivasyonu ile bireysel düzeyde meta-ilişkisel tehdit yatkinliğinin birlik motivasyonu ihlaline yönelik ahlaki yargı üzerinde etkileri test edildiğinde sadece ebeveynlik motivasyonunun etkisi olduğu gözlemlenirken ($\beta = 0.19$, %95 GA [0.01, 0.36], $p < 0.05$) bireysel düzeyde meta-ilişkisel tehdit yatkinliğinin herhangi bir etkisi bulunmamıştır ($\beta = -0.08$, %95 GA [-0.26, 0.09], $p = 0.36$), [$R^2 = .05$, $F(2, 124) = 3.01$, $p = 0.05$]. Bireysel düzeyde meta-ilişkisel tehdit yatkinliğinin ebeveynlik motivasyonu üzerinden dolaylı etkisi de ($\beta = 0.02$, %95 GA [-0.03, 0.08]) anlamsız bulunmuştur. Bahsedilen aracı değişken analizine ait model Şekil 2’de gösterilmiştir.

Şekil 2.

Ebeveynlik Motivasyonu ile Birlik Motivasyonu İhlaline Yönelik Ahlaki Yargı arasındaki İlişkide Bireysel Düzeyde Meta-İlişkisel Tehdit Hassasiyetinin Aracı Etkisi

Not. Parantez içindeki değer ebeveynlik motivasyonun tek başına birlik ihlali yargısını yordadığı standardize beta katsayısını gösterirken, parantez dışındaki değer toplumsal düzeyde meta-ilişkisel tehdit yatkinliği eklendiğindeki yordama katsayısını göstermektedir.

** $p \leq .01$, * $p < .05$

Tartışma

Bu çalışmanın bulgularına göre, ebeveynlik motivasyonu birlik motivasyonuna yönelik ahlaki yargıyı anlamlı düzeyde tahmin edebilmektedir. Ayrıca birlik motivasyonu ihlaline yönelik olumsuz yargı yüksek düzeyde ebeveynlik motivasyonu ile pozitif yönde ilişkilenebilir. Kuramsal olarak tutarlı olan $H1$ bu şekilde desteklenmiştir. $H2$ 'nin önerisi doğrultusunda incelenen toplumsal düzeyde meta-ilişkisel tehdit yatkinliği, ebeveynlik motivasyonunun birlik motivasyonu ihlaline yönelik ahlaki yargıyı belirlemede sınırda anlamlılık göstermektedir. Dolaylı etkiyi yorumlarken güven aralığının alt sınırı “0” değerine çok yakın olması ve ebeveynlik motivasyonunun tahmin etme gücünün

değişkenler birlikte test edildiğinde düşmesi ve meta-ilişkisel tehdit yatkınlığının anlamlı düzeyde birlik motivasyonuna yönelik ahlaki yargıyı yordaması ele alındığında modelin sınırdan anlamlılığı koruduğu söylenebilir, dolayısıyla küçük bir etki olabileceğini düşünmek gerekir. Ebeveynlik motivasyonu toplumsal düzeyde meta-ilişkisel tehdit hassasiyetini arttırmakta ve bu artış özellikle birlik motivasyonu ihlaline yönelik ahlaki yargıyı sertleştirmektedir. Fakat toplumsal düzeyde meta-ilişkisel tehdit yatkınlığının tam aracı rolünün kuvvetli olmadığını belirtmek gerekir. Nitekim küçük bir etki hesaplaması ile örneklem büyüklüğüne karar verilmiş olsa da ve küçük bir etki beklenecek bu araştırma deseni oluşturulsa da kayıp verilerin fazlalığı örneklem gücünü düşürmüş olabilir ve dolayısıyla tam aracı etkinin sınırdan anlamlılık düzeyinde bulunmasına yol açmış olabilir. Sonuç olarak, birlik motivasyonu ihlaline yönelik ahlaki yargıyı ebeveynlik motivasyonu yordayabilmektedir ve yordama gücü toplumsal meta-ilişkisel tehdit yatkınlığının aracı rolü ile artmaktadır. Başka bir ifadeyle, ebeveynlik motivasyonu yüksek olan kişiler, bu motivasyonun ihlallerini daha az kabul edilebilir görmektedirler. Çünkü bu tarz davranışları birlik motivasyonunu bozan (örn., iki yetişkin kardeşin öpüşmesi) toplumsal düzeyde bir problem olarak ele almaktadırlar. Yavaş yaşam tarihi stratejisi ile ilişkili olarak (insan yaşam tarihi stratejisi kuramı için bkz. Figueredo ve ark., 2006; Pianka, 1970; Rushton, 1985), insanın daha uzun süreli planlar yapmaya evrilmesi ile gelen uzun süreli birliktelikler kurma ihtiyacı ve iyi bir ebeveyn olma motivasyonu aslında bireyi yaşadığı toplumun kurallarına daha bağlı hale getirmiştir. Daha önceki çalışmalar da bu bakış açısını destekleyici olarak, yavaş yaşam tarihi stratejisinin ahlaki hassasiyet ile ilişkisini göstermiştir (Dunkel ve ark., 2016; Gladden ve ark., 2009). Nitekim Kerry ve Murray (2018) yaptıkları çalışmada ahlaki yargının ebeveynlik motivasyonu tarafından, ebeveyn olmayanlarda bile yordanabileceğini göstermiştir. Tahmin edildiği üzere, ebeveynlik motivasyonu en çok toplumsal ahlaki normları bozan durumlara yönelik ahlaki yargıları, yani ATK'nın bağlayıcı ahlaki temelini yordamıştır. Bu çalışmada bu bulgu İDK'nın kuramsal zemininde birlik motivasyonu ihlalleri üzerinden tespit edilerek genişletilmiştir. Fakat bu çalışmada, Kerry ve Murray'in (2018) önerisi farklı bir açıdan ele alınmıştır. Pearson Korelasyon analiz sonuçlarının da gösterdiği üzere ebeveynlik motivasyonu sadece birlik motivasyonu ile anlamlı bir şekilde ilişkilendirilmiştir. Bunun da ötesinde, meta-ilişkisel tehdit hassasiyetinin bu ilişkide, her ne kadar sınırdan anlamlılık gösterse de aracı bir rol oynadığı söylenebilmektedir. Yani kişilerin aile üyeleri ya da yakın çevrelerindeki kişilerle kurdukları sosyal ilişkilerin bozulmasına yönelik sahip oldukları ahlaki yargıları, onların bu tip durumları ne derece

toplumsal düzeyde ele aldıkları ile ilişkili olarak ahlaki yargılarını arttırmakta, bu tip durumları daha az kabul edilebilir bulmalarına vesile olmaktadır. Ayrıca bu mekanizma, bireylerin yüksek ebeveynlik motivasyonu vasıtasıyla işlemektedir. Kuramsal olarak destekleyici bir argüman olarak görünse de elde edilen bulgulara göre kuvvetli bir aracı ilişki tespit edilmemiştir. Bu noktada, yukarıda da bahsedildiği gibi Kerry ve Murray'ın (2018) elde ettiği etkinin küçük bir etki olduğunu unutmamak gerekir. Dolayısıyla daha geniş örnekleme test edildiğinde bu aracı etki anlamlı düzeyde bulunabilir. Bunun yanı sıra, ebeveyn olmayanlarda bile bu aracı etkinin bulunması, zayıf da olsa aslında önemli bir bulgudur. Bireyler, ebeveyn olmasalar dahi, hissettikleri ebeveynlik motivasyonları onların ahlaki durumları toplumsal düzeyde ele almalarına vesile olmaktadır, dolayısıyla aslında ebeveyn olma hali (olunmasa dahi) toplumsal düzeyde ahlak mekanizmasının sürmesini desteklemektedir. Kerry ve Murray (2018) tam bu noktada ebeveynlik motivasyonunun, sosyal muhafazakarlığı arttırdığını raporlamıştır. O halde ebeveynlik motivasyonu tam olarak daha korumacı ya da toplumsal düzeyde meta-ilişkisel tehdit hassasiyeti oluşturan bir motivasyon olarak çalışıyor gibi görünmektedir, fakat bu öneri hala ampirik çalışmalarla desteklenmesi gereken bir sorudur. Nitekim bu çalışmanın bulgusunda elde edilen modelin açıklama gücünün %9 olması, aslında keşfedilmemiş birçok olası değişkenin de olduğunu göstermektedir.

Sosyal muhafazakarlığın, ebeveynlik motivasyonu ve toplumsal düzeyde meta-ilişkisel tehdit yatkınlığı ile beraber ahlaki yargıyı yordayıp yordamadığını incelemek ilginç olabilir. Öyle ki toplumsal düzeyde meta-ilişkisel tehdit yatkınlığı sosyal muhafazakarlık ile oldukça ilişkili çıkabilir ve bu da ahlaki yargıyı yordama gücünü arttırabilir. Özellikle bireylerin ahlaki toplumsal düzeyde ele alma eğilimi, ahlak psikolojisi alanında önemli bir değişken olarak kendini gösterebilir. Nitekim hangi kişilerin, hangi ahlaki durumları toplumsal ya da bireysel düzeyde değerlendireceği o durumun ne derece kabul edilemez algılanacağına da ışık tutacaktır. Örneğin, spekülasyon yapılacak olunursa, sosyal muhafazakarlık eğilimleri yüksek bireyler genelde eşcinsel evlilik gibi durumlara karşı çıkarken, sosyal muhafazakarlık düzeyleri düşük olan bireyler de çevre kirliliği gibi durumlara karşı çıkmaktadır; fakat bu durum aslında iki grup için de toplumsal düzeyde meta-ilişkisel tehdit hassasiyetlerini arttırdığı için böyle olabilir.

Ayrıca bu çalışma ebeveyn olanlar ile tekrar edildiğinde bulguların ne yönde çıkacağı da merak konusudur. Ebeveyn olanların, ebeveyn olmayanlara göre yaşça daha büyük olması çalışmanın yorumlamasına bir sınırlılık getirecek olsa da yaş değişkeni istatistik-

sel olarak kontrol edilebilir. Burada ki önemli bir husus, tekrar altını çizmek gerekir ki, geniş bir örnekleme ulaşmak olacaktır. Aksi takdirde araştırma düşük tahmin gücünde olacaktır, bu da araştırma bulgularının tekrar edilebilirliğini düşürecektir. Tüm bunlara ek olarak, yavaş yaşam stratejisinin kendisini bir strateji olarak ölçümlemek ve bunun ne kadarının ebeveynlik motivasyonunu (ebeveyn olmayanlarda özellikle) tahmin ediyor olduğunu tespit ederek ahlaki yargıyı toplumsal meta-ilişkisel tehdit üzerinden araştırmak bu çalışmanın bulgularını genişletecek ve daha çok açıklama imkanı verebilecektir.

Toplumsal meta-ilişkisel tehdit ahlaki yargıyı ebeveynlik motivasyonu üzerinden pozitif yönde ilişkilenerken tahmin edebilirken, bireysel meta-ilişkisel tehdit yatkınlığı farklı bir eğilim göstermektedir. Herhangi bir etkisi olmamasının yanı sıra, bireysel meta-ilişkisel tehdit yatkınlığı ile ebeveynlik motivasyonu negatif ilişkilenebilir. Dolayısıyla, ebeveynlik motivasyonu yüksek kişiler, ahlaki ihlal durumlarını toplumsal düzeyde tehdit olarak görmeye daha meyilli iken, ebeveynlik motivasyonu düşük olan kişiler ahlaki durumları bireysel düzeyde ele almaya meyilli görünmektedirler. Bir başka deyişle, ebeveynlik motivasyonu düşük olan bireyler, ortada ahlaki bir ihlal var ise bu o ihlali yapan kişiyi ilgilendirir şeklinde düşünmeye eğilimli çıkmışlardır. Her ne kadar ahlaki yargı ile ilişkili çıkmasa da toplumsal meseleleri ele alma biçimi şeklinde ilginç bir bulgu olarak yorumlanabilir. Bu aynı zamanda kişilerin bütüncül mü yoksa analitik mi düşünme eğilimine sahip olmalarıyla da ilişkili olabilir.

Bu çalışmanın bir diğer katkısı ise geliştirilen meta-ilişkisel tehdit hassasiyeti ölçeğidir. Meta-ilişkisel tehdit kavramının deneysel olarak çalıştığını ve ahlaki yargının şiddetini arttırmada önemli bir aracı değişken olduğunu öne süren Tepe ve Aydınli-Karakulak (2019) bu kavramı ahlaki ihlal senaryolarına bağlı olarak çalışmıştır. Tepe ve Aydınli-Karakulak'ın (2019) çalışmasına dayanarak geliştirilen bu ölçek, ahlaki yargılama süreçlerinde bireysel bir eğilimi/hassasiyeti ölçmek amaçlı tasarlanmıştır. Ölçeğin güvenilirlik değerleri ve kısa sayıda maddeden oluşması iyi bir ölçek olarak çalışılabilirliğini, dolayısıyla ilerideki çalışmalar tarafından kullanılabilirliğini göstermektedir. Fakat bu çalışma bir ölçek geçerlilik-güvenirlik çalışması değildir, nitekim her ne kadar ölçek maddeleri ile iyi bir uyum ve güvenilirlik gösterse de kuramsal olarak benzer ölçeklerle beraber ele alınmamıştır, dolayısıyla ölçeğin ne derece geçerli (valid) olduğuna yönelik bu çalışmanın herhangi bir tespiti söz konusu değildir. Bu da gelecekteki çalışmalar tarafından test edilmesi gereken başka bir konudur.

Sonuç olarak, bu çalışma meta-ilişkisel tehdit kavramını bireysel bir değişken olarak ele almış ve ölçümlemeye çalışmıştır. Meta-ilişkisel tehdit yatkınlığının en iyi iki faktörlü yapı ile ölçümlendiği görülmektedir, bireyler ahlaki meseleleri toplumsal düzeyde ya da bireysel düzeyde ele alabilir. Dolayısıyla kişilerin toplumsal ya da bireysel düzeyde meta-ilişkisel tehdit yatkınlıkları bulunabilir. Kişilerin ebeveynlik motivasyonları ise onların ahlaki meseleleri toplumsal düzeyde ele alma, yani toplumsal meta-ilişkisel tehdit yatkınlığı eğilimleri ile ilişkili çıkmıştır ve bu da kişilerin ailevi ilişkileri bozan ahlaki ihallelere yönelik ahlaki yargılarını sertleştirmektedir. Sonuç olarak, kişilerin ebeveynlik motivasyonu yükseldikçe, ahlaki meseleleri toplumsal düzeyde ele alma biçimleri artmakta, bu da onların ailevi ilişkileri bozan davranışlara yönelik ahlaki yargılarını olumsuz yönde arttırmaktadır.

Etik Komite Onayı: Araştırmanın etik değerlendirilmesi Bahçeşehir Üniversitesi Etik Kurul tarafından onaylanmıştır (14 Nisan 2016, 87769966-604.01.01-3501) ve araştırmanın veri toplama sürecine geçilmiştir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Çalışma Konsepti/Tasarım- B.T., S.C.A.; Veri Toplama- B.T., S.C.A.; Veri Analizi/Yorumlama- B.T., S.C.A.; Yazı Taslağı- B.T., S.C.A.; İçeriğin Eleştirel İncelemesi- B.T., S.C.A.; Son Onay ve Sorumluluk- B.T., S.C.A.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Teşekkür: Araştırmanın yazarları, şimdi mezun öğrencimiz olan Taha Yücel'e lisans öğrencisi iken araştırmanın ilk aşamasında, data toplama ve veri toplama araçlarını oluşturma sürecinde, verdiği destek için teşekkürlerini iletir.

Ethics Committee Approval: The ethical evaluation of the research was approved by the Ethics Committee of Bahçeşehir University (14 April 2016, 87769966-604.01.01-3501) and the data collection process of the research was started.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Conception/Design of Study- B.T., S.C.A.; Data Acquisition- B.T., S.C.A.; Data Analysis/ Interpretation- B.T., S.C.A.; Drafting Manuscript- B.T., S.C.A.; Critical Revision of Manuscript- B.T., S.C.A.; Final Approval and Accountability- B.T., S.C.A.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declared that this study has received no financial support.

Acknowledgements: Psk. Gulnihal Science and Ps. We would like to thank Handesu Asker.

Kaynakça/References

- Alexander, R. D. (1987). *The biology of moral systems*. New York: Aldine de Gruyter.
- Chakroff, A. ve Young, L. (2015). Harmful situations, impure people: An attribution asymmetry across moral domains. *Cognition*, 136, 30-37. <https://dx.doi.org/10.1016/j.cognition.2014.11.034>
- Curry, O. S. (2016). Morality as Cooperation: A problem-centred approach. T.K. Shackelford ve R. D. Hansen (Ed.). *The evolution of morality* (s. 27-51) içinde. Springer International Publishing.
- de Waal, F. B. M. (1996). *Good natured: The origins of right and wrong in humans and other animals*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Doğruyol, B., Alper, S. ve Yılmaz, O. (2019). The five-factor model of the moral foundations theory is stable across WEIRD and non-WEIRD cultures. *Personality and Individual Differences*, 151, 109547.

- Dungan, J. A., Chakroff, A. ve Young, L. (2017). The relevance of moral norms in distinct relational contexts: Purity versus harm norms regulate self-directed actions. *PLoS One*, 12, e0173405. <https://dx.doi.org/10.1371/journal.pone.0173405>
- Dunkel, C. S., Gladden, P. R. ve Mathes, E. W. (2016). Sex differences in moral reasoning: The role of intelligence and life history strategy. *Hum Ethol Bull*, 31, 5-16.
- Eibach, R. P. ve Mock, S. E. (2011). The vigilant parent: Parental role salience affects parents' risk perceptions, risk-aversion, and trust in strangers. *Journal of Experimental Social Psychology*, 47, 694–697. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jesp.2010.12.009>.
- Eibach, R. P., Libby, L. K. ve Ehrlinger, J. (2009). Priming family values: How being a parent affects moral evaluations of harmless but offensive acts. *Journal of Experimental Social Psychology*, 45(5), 1160-1163.
- Fessler, D. M. T. ve Haley, K. J. (2003). The strategy of affect: Emotions in human cooperation. P. Hammerstein (Ed.), *Genetic and cultural evolution of cooperation* (s. 7-36) içinde. Cambridge: MIT Press
- Figueredo, A. J., Vásquez, G., Brumbach, B.H., Schneider, S.M., Sefcek, J.A., Tal, I., Hill, D., Wenner, C.J. ve Jacobs, W.J. (2006). Consilience and Life History Theory: From genes to brain to reproductive strategy. *Developmental Review*, 26, 243- 275.
- Fiske, A. P. (1992). The four elementary forms of sociality: Framework for a unified theory of social relations. *Psychological Review*, 99, 689-723. <http://dx.doi.org/10.1037/0033-295X.99.4.689>
- Fiske, A. P. (2011). Metarelational models: Configurations of social relationships. *European Journal of Social Psychology*, DOI: 10.1002/ejsp.847
- Gilead, M. ve Liberman, N. (2014). We take care of our own: Caregiving salience increases out-group bias in response to out-group threat. *Psychological Science*, 25, 1380–1387. <http://dx.doi.org/10.1177/0956797614531439>.
- Giner-Sorolla, R. ve Chapman, H. A. (2016). Beyond purity: Moral disgust toward bad character. *Psychological Science*, 28, 80-91. DOI: 10.1177/0956797616673193
- Gladden, P. R. ve Cleator, A. M. (2018). Slow life history strategy predicts six moral foundations. *EvoS Journal: The Journal of the Evolutionary Studies Consortium*, 9, 43-63.
- Gladden, P. R., Welch, J., Figueredo, A. J. ve Jacobs, W. J. (2009). Moral intuitions and religiosity as spuriously correlated life history traits. *Journal of Evolutionary Psychology*, 7(2), 167-184.
- Graham, J., Haidt, J., Koleva, S., Motyl, M., Iyer, R., Wojcik, S. ve Ditto, P. H. (2012). Moral foundations theory: The pragmatic validity of moral pluralism. *Advances in Experimental Social Psychology*, 47, 55–130. <https://dx.doi.org/10.1016/B978-0-12-407236-7.00002-4>
- Graham, J., Haidt, J. ve Nosek, B. A. (2009). Liberals and conservatives rely on different sets of moral foundations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 96, 1029-1046. <http://dx.doi.org/10.1037/a0015141>
- Haidt, J., Koller, S. H. ve Dias, M. G. (1993). Affect, culture, and morality, or is it wrong to eat your dog? *Journal of Personality and Social Psychology*, 65, 613-628. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.65.4.613>
- Hayes, A. F. (2012). PROCESS: A versatile computational tool for observed variable mediation, moderation, and conditional process modeling. <http://afhayes.com/introduction-to-mediation-moderation-and-conditional-process-analysis.html> adresinden alınmıştır.
- Hofer, M. K., Buckels, E. E., White, C. J., Beall, A. T. ve Schaller, M. (2018). Individual differences in activation of the parental care motivational system: An empirical distinction between protection and nurturance. *Social Psychological and Personality Science*, 9(8), 907-916.

- Horberg, E. J., Oveis, C., Keltner, D. ve Cohen, A. B. (2009). Disgust and the moralization of purity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97, 963–976. <http://dx.doi.org/10.1037/a0017423>
- Kenny, D. A. (2017). MedPower: An interactive tool for the estimation of power in tests of mediation [Computer software]. <https://davidakenny.shinyapps.io/MedPower/> adresinden alınmıştır.
- Kerry, N. ve Murray, D. R. (2018). Conservative parenting: Investigating the relationships between parenthood, moral judgment, and social conservatism. *Personality and Individual Differences*, 134, 88-96.
- Nesse, R. M. (2001). *Evolution and the capacity for commitment*. New York: Russell Sage Foundation.
- Parkinson, M. ve Byrne, M. J. R. (2017). Judgments of moral responsibility and wrongness for intentional and accidental harm and purity violations. *The Quarterly Journal of Experimental Psychology*, 71(3), 1-12. <http://dx.doi.org/10.1080/17470218.2016.1276942>
- Pianka, E. R. (1970). On r- and K-selection. *American Naturalist*, 104, 592-596.
- Rai, T. S. ve Fiske, A. P. (2011). Moral psychology is relationship regulation: Moral motives for unity, hierarchy, equality, and proportionality. *Psychological Review*, 118, 57-75. <http://dx.doi.org/10.1037/a0021867>
- Rai, T. S. ve Fiske, A. P. (2012). Beyond harm, intention, and dyads: Relationship regulation, virtuous violence, and metarelational morality. *Psychological Inquiry*, 23, 189-193. <https://dx.doi.org/10.1080/1047840X.2012.670782>
- Rottman, J., Kelemen, D. ve Young, L. (2014). Purity matters more than harm in moral judgments of suicide: Response to Gray (2014). *Cognition*, 133, 332-334. <http://dx.doi.org/10.1016/j.cognition.2014.06.008>
- Rushton, J. P. (1985). Differential K theory: The sociobiology of individual and group differences. *Personality & Individual Differences*, 6, 441-452.
- Sabo, J. S. ve Giner-Sorolla, R. (2017). Imagining wrong: Fictitious contexts mitigate condemnation of harm more than impurity. *Journal of Experimental Psychology: General*, 146, 134-153. <http://dx.doi.org/10.1037/xge0000251>
- Shweder, R. A., Much, N. C., Mahapatra, M. ve Park, L. (1997). The “Big Three” of morality (autonomy, community, divinity) and the “Big Three” explanations of suffering. A. Brandt ve P. Rozin (Ed.), *Morality and health* (s. 119-169) içinde. New York: Routledge.
- Simpson, A. ve Laham, S. M. (2015a). Different relational models underlie prototypical left and right positions on social issues. *European Journal of Social Psychology*, 45, 204-217. <https://dx.doi.org/10.1002/ejsp.2074>
- Simpson, A. ve Laham, S. M. (2015b). Individual differences in relational construal are associated with variability in moral judgment. *Personality and Individual Differences*, 74, 49-54. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2014.09.044>
- Simpson, A., Laham, S. M. ve Fiske, A. P. (2016). Wrongness in different relationships: Relational context effects on moral judgment. *The Journal of Social Psychology*, 156, 594-609. <http://dx.doi.org/10.1080/00224545.2016.1140118>
- Sunar, D. (2009). Suggestions for a new integration in the psychology of morality. *Social and Personality Psychology Compass*, 3(4), 447-474.
- Sunar, D., Cesur, S., Piyale, Z. E., Tepe, B., Biten, A. F., Hill, C. T. ve Koç, Y. (2020). People respond with different moral emotions to violations in different relational models: A cross-cultural comparison. *Emotion*, 21(4), 693–706.
- Tepe, B. ve Aydınli-Karakulak, A. (2019). Beyond harmfulness and impurity: Moral wrongness as a violation of relational motivations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 117(2), 310-

337. doi:<http://dx.doi.org/10.1037/pspi0000169>

- Uhlmann, E. L., Pizarro, D. A. ve Diermeier, D. (2015). A person-centered approach to moral judgment. *Perspectives on Psychological Science*, 10(1), 72-81.
- Vezzali, L., Brambilla, M., Giovannini, D. ve Colucci F. P. (2017). Strengthening purity: Moral purity as a mediator of direct and extended cross-group friendships on sexual prejudice. *Journal of Homosexuality*, 64, 716-730. <https://dx.doi.org/10.1080/00918369.2016.1196998>
- Vonasch, A. J., Reynolds, T., Winegard, B. M. ve Baumeister, R. F. (2018). Death before dishonor: Incurring costs to protect moral reputation. *Social Psychological and Personality Science*, 9(5) 604-613,, <http://dx.doi.org/10.1177/1948550617720271>.
- Wagemans, F. M. A., Brandt, M. J. ve Zeelenberg, M. (2018). Disgust sensitivity is primarily associated with purity-based moral judgments. *Emotion*, 18, 277-289. <http://dx.doi.org/10.1037/emo0000359>
- Yalçındağ, B., Özkan, T., Cesur, S., Yılmaz, O., Tepe, B., Piyale, Z. E., Biten, A. F. ve Sunar, D. (2017). An investigation of moral foundations theory in Turkey using different measures. *Current Psychology*, 38(2), 440-457.
- Yılmaz, O., Harma, M., Bahçekapili, H. G. ve Cesur, S. (2016). Validation of the moral foundations questionnaire in Turkey and its relation to cultural schemas of individualism and collectivism. *Personality and Individual Differences*, 99, 149-154.
- Young, L. ve Saxe, R. (2011). When ignorance is no excuse: Different roles for intent across moral domains. *Cognition*, 120, 202-214. <http://dx.doi.org/10.1016/j.cognition.2011.04.005>

